

Mertons losse ideeën blijven inspireren

Dankzij de brede waaier aan thema's waarover hij schrijft, kun je altijd terugkeren bij Thomas Merton. Hij is altijd verbonden met het religieuze, zoals blijkt in zijn heruitgegeven *Bespiegelingen van een schuldige toeschouwer*.

Recensie

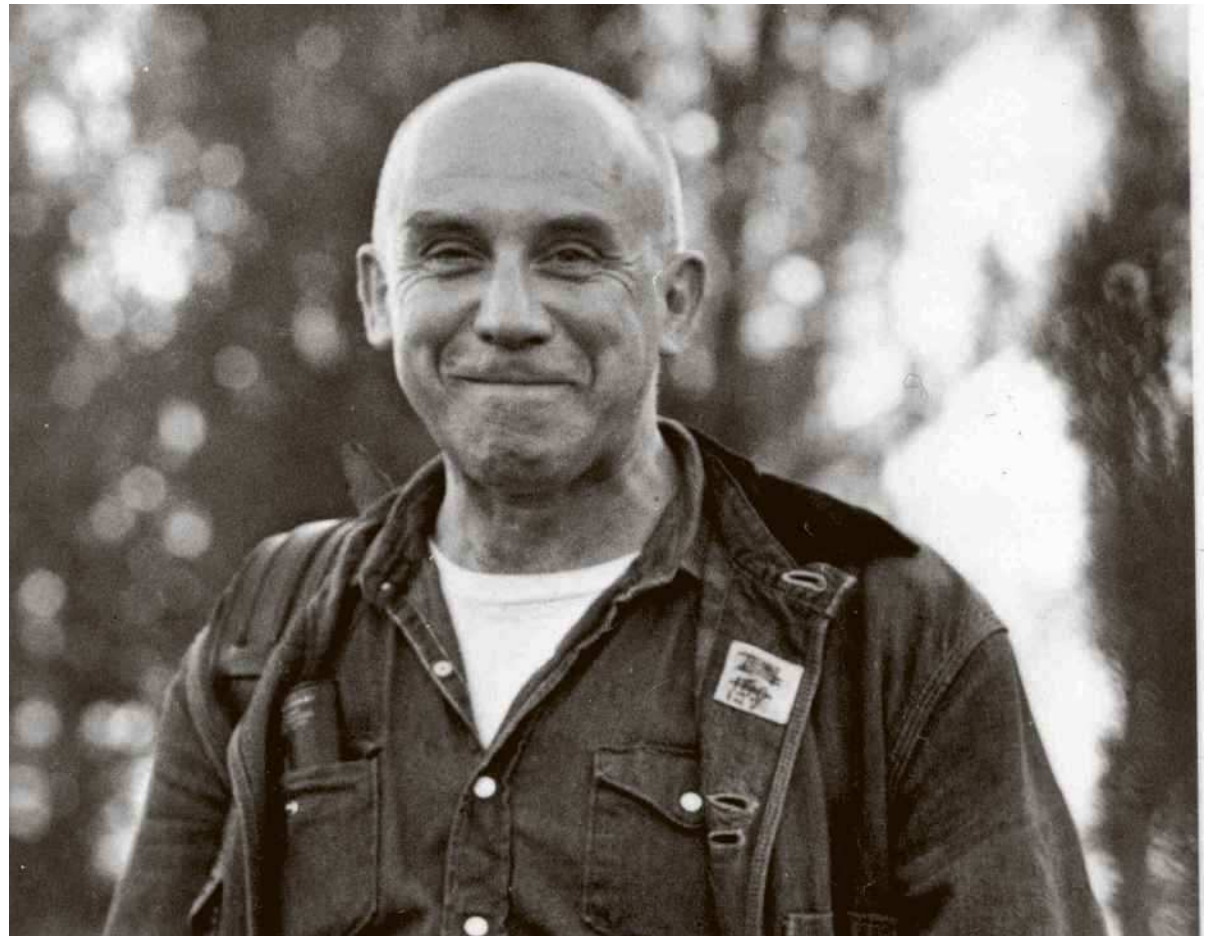
Tjerk de Reus

Als het over Thomas Merton (1915-1968) gaat, heb je het meteen over kerk en spiritualiteit, over het leven als monnik en geestelijke groei. Maar dat niet alleen, want ook politiek en maatschappij raakten hem. Merton was een man die, hoewel in geïsoleerde positie in het klooster Gethsemani in de Amerikaanse staat Kentucky, het woelen van de hele wereld zijn geest liet binnen komen, en erop reageerde. Hoewel hij ook graag rondreisde over de wereld, van conferentie naar bijzondere ontmoeting en weer verder. Maar monastieke eenzaamheid was zijn stiel, teruggetrokkenheid zijn levensmodus. In die afzondering schreef hij, zijn monnikenleven lang. Een van de meest fris geschreven boeken van zijn hand, waar dit alles in terugkomt, is *Bespiegelingen van een schuldige toeschouwer*. Dit verscheen in 1966, dus kort voor zijn dood. Al in 1969 verscheen de Nederlandse vertaling: *Oplettende toeschouwer*. Dit is een lastig verkrijgbaar boek, waarvan de oplage destijds niet heel hoog geweest zal zijn, terwijl het toch een heel interessante Merton te zien geeft. Reden genoeg voor de stichting Thomas Merton-vrienden van de Lage Landen om een compleet nieuwe vertaling uit te bren-

gen, van de hand van Willy Eurlings.

Merton is een rasschrijver, maar was niet het type auteur dat één groot idee van a tot z en met ijzere discipline uitwerkte in een boek. Als je zijn werken leest, zie je hem invallen noteren, waarnemingen doen, verbanden leggen, lijnen trekken naar de Bijbel en de geloofstraditie. Zo is het ook hier, en misschien wel vooral hier, want *Bespiegelingen van een schuldige toeschouwer* heeft de expliciete pretentie een reeks van soms tamelijk losse bespiegelingen te bieden. En daar is niks mis mee. Het kan juist heel aantrekkelijk zijn om een tijdlang dit boek op de leestafel te hebben, om er geregeld een paar bladzijden in te lezen. Dan lees je de ene keer over de natuur of politieke actualiteit van de jaren zestig, en een andere keer over wat voor zijn beleving de kern van het menselijke leven is – en dan herken je de monnik in zijn cel.

De grote terugkeer naar de Bron Zo noteert Merton ergens: 'Mogen we zuiver blijven te midden van alles wat vergankelijk en onbestemd is: keer terug naar de Ontzaglijke, de Eerste, de Bron, de Onbekende, naar Hem die bemint en weet, naar de Zwijgende, de Barmhartige, de Heilige, naar Hem die alles is.' Dit klinkt een beetje mystiek, maar is toch meer dan een vrome oprisping. Merton signaleert

Bespiegelingen van een schuldige toeschouwer van Thomas Merton is een aantrekkelijk boek om een tijdlang op de leestafel te hebben, om er geregeld een paar bladzijden in te lezen. Foto: John Lyons

hier ook dat er een ontwrichtend type van bijgeloof in alternatieve goden ontstaat, als de focus op 'de Bron' verdwijnt. Daarom gaat hij verder met: 'Zoeken naar of bezorgd zijn over iets anders dan dit is dwaas en ziek, want dit is de hele betekenis en de kern van het hele bestaan, en hierin krijgen alle wereldse zaken, alle noden van de wereld en van de mensen hun werkelijke betekenis: alles is gericht op deze grote terugkeer naar de Bron.' Die 'terugkeer naar de Bron' is

bij Merton tegelijk ook altijd terugkeer naar het echt menselijke. En dat humane maken we ons niet maar eventjes eigen. Zo ligt het ons na aan het hart om over een ander te heersen, als over een object. Minder fijn voor die ander, maar ook voor jezelf vergiftigend. Merton zag het gebeuren in de verhouding tussen blank en zwart, met in de Verenigde Staten bij blanken de sterke neiging om 'de zwarte' de schuld geven. Merton: 'Het is een sterke emotionele behoefte geworden van de blanke. De zwarte de schuld geven (en in het verlengde daarvan de communist, de vreemde onruststoker enzovoort) geeft de blanke een sterker gevoel van identiteit.' Door de zwarte de schuld te geven, aldus Merton, 'probeert de blanke zichzelf staande te houden.' En: 'Spijtig genoeg zal een of andere geweldsuitbarsting de blanke de rechtvaardiging verschaffen die hij wenst.' Actuele teksten, zou je zeggen.

nier' alsook voor de 'afstammeling van de planter'. En eigenlijk is ook het hele romantische idee van onge-repte menselijke goedheid een probleem, zo schrijft hij verderop. De kerk van Rome leert dat het ware geloof zich uitdrukt in goede werken, en dat beaamt Merton natuurlijk, maar hij laat toch duidelijk zijn affiniteit merken met de protestantse nadruk op genade. Het gaat erom, leert hij van Luther, om in te zien dat 'de "goedheid" van de goede mens in feite de grootste religieuze ramp voor een gemeenschap kan zijn'. Het 'cruciale probleem' is 'de bekering van de goeden tot Christus', zegt Merton de grote protestantse theologen graag na. En zo toont hij zich, zoals hij in zijn voorwoord schrijft, 'een katholiek die deelgenoot wordt van de protestantse ervaring en ook van andere religieuze ervaringen.' En dit doet hij, kunnen we ook na ruim vijftig jaar nog concluderen, welbepaald, verrassend en inspirerend.

Verborgene focus

De literaire Thomas Merton

Hij staat bekend als spiritueel auteur, maar Thomas Merton schreef ook zo'n 250 letterkundige beschouwingen in New Yorkse kranten. Daarin liet hij zien een creatieve lezer te zijn, die 'moderne' schrijvers die geen expliciete relatie hebben met religie of geloof toch heel serieus kon nemen en soms veel in hen herkende. Dit valt te lezen in het boek *De zijlijn van neerlandicus van theologe Hans van Stralen*. In dit boek staan mooie en interessante stukken: over literaire teksten van Bonhoeffer, over de rol van het katholicisme bij kritische Vlaamse

auteurs, over de roman *Judas* van Amos Oz en nog veel meer. In het geval van Merton is duidelijk dat hij auteurs als Sartre en Camus aandachtig leest en in hun werk tendensen waarneemt die je heel goed vanuit een geloofskader kunt begrijpen. Hij was sterk gericht op het wereldbeeld van schrijvers en op onderliggende vragen, waarin hij een verborgen focus ontdekte die hij als christen kon herkennen. Modernistische dichters als Rimbaud en Baudelaire beschouwde hij als tegendraadse christenen. In een roman van de Amerikaan William Faulkner

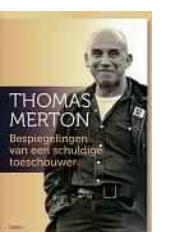
zag hij in een fatale overstroming een verwijzing naar de Bijbelse zondvloed. Mooi, hoe Van Stralen het licht laat vallen op de literaire Merton, die dankzij zijn theologische inborst een scherpe blik had.

De zijlijn. Essays over literatuur en christendom. Hans van Stralen. Gompel & Svacina, 27,50 euro

Protestantse nadruk op genade In deze lijn verder denkend, komt Merton tot een diagnose van het Amerika van na de burgeroorlog (die over de slavernij ging). Hij schetst de 'goeden' en de 'slechten' in eenzelfde profiel: 'Sinds de burgeroorlog leeft de hele natie 'in zonde' en je kunt niet meer aan de zonde ontkomen'. Dat geldt dus voor de 'afstammeling van de pio-

Bespiegelingen van een schuldige toeschouwer. Thomas Merton. Damon, 29,90 euro

HHK: minder kerkgangers

Lokale kerkenraad moet beslissen wat verstandig is

Veenendaal | Het landelijk bureau van de Hersteld Hervormde Kerk (HHK) adviseert de aangesloten kerken het aantal bezoekers van kerkdiensten 'substantieel' te verlagen. Verder moet er een 'hernieuwde bezinning' komen 'op de wijze en frequentie van de samenzang' en moeten kerkgangers mondkapjes dragen

bij het in- en uitgaan van de kerk. Dat advies maakte de koepel gisteravond bekend. Wat die 'substantiële teruggang' precies inhoudt, wordt niet duidelijk: in het advies worden geen aantallen bezoekers genoemd. Uiteindelijk is het aan de kerkenraden een besluit te nemen, 'met het in ogenschouw nemen van het eigen kerkgebouw en de plaatselijke ontwikkeling van het coronavirus'.

De kerk heeft moeite met de besluitvorming: 'Wij hebben de overheid te gehoorzamen, maar zijn ook

van mening dat het advies haastig en onder druk van de publieke opinie genomen is.' De kritiek op de gemeente van Staphorst raakt de kerk diep: 'Dat wat te goeder trouw en rechtmatig gedaan werd, werd met massieve kritiek overladen.'

De opmars van het coronavirus heeft de kerk doen besluiten terug te gaan in bezoekers: 'Het aantal besmettingen en ziekenhuisopnames neemt sterk toe. Dat vraagt ook van ons als kerk onze verantwoordelijkheid te nemen.'

Beroepingswerk

Gereformeerde Kerken vrijgemaakt

Intrede (morgen): te Drogeham, J. Jongmsma te Dokkum-Driesum (bevestiging en intrede voor zowel Twijzel als Drogeham).

Beroepen: te Kantens i.c.m. Middelstum, kand. T. Bekkema te Zwolle.

Christelijke Gereformeerde Kerken

Intrede (morgen): te Urk (Ichthus), H. K. Sok te Opperdoes.

Beroepen: te Ameide in combinatie met Vianen, A.C. Uitslag te Urk (Eben-Haëzer).

Gereformeerde Gemeenten

Bedankt: voor Groningen, M. Joosse te Ede

Hersteld Hervormde Kerk

Aangenomen: naar Putten-Ermelo-Harderwijk-Hierden, D.J. Diepenbroek te Hasselt-Rouveen-Zwolle.